

SOBRE LA VIDA I EL SEU SENTIT

Àngel Martínez Moreno

Sens dubte que la idea de sentit s'assenta sobre una metàfora geogràfica. Cap a on s'adreça alguna cosa o algú, això és el que implica el sentit. Sentit suposa fer dotació de direcció i finalitat. Cap a algun lloc, geogràfic o figurat, i per a un objectiu. Els objectius, a diferència dels simples resultats de les nostres accions, requereixen, per tal de ser considerats en tant que tals, que algú els haja prefixat. Suposen intenció. Els resultats s'obtenen encara que, sovint, no hagen estat específicament establerts abans d'iniciar l'acció que els produeix. Els objectius es constitueixen en metes desitjables i han d'haver estat imaginats i construïts, d'alguna manera, prèviament a començar a actuar.

Sempre resulta incòmode i angoixós trobar-se perdut. Algú pot estar perdut al menys de dues maneres. La primera es produeix quan no es troba el camí que duu a algun lloc al qual hom vol arribar. En aquest cas sempre hi ha l'esperança que una referència més o menys inesperada aparega sobtadament. En algun moment pot entreveure's la meta o reconèixer algun senyal de que aquesta està més o menys pròxima i això, no cap dubte que resulta alentidor. En tot cas, àdhuc amb l'existència de la meta, i per tant del sentit, una persona pot, tot i això, renunciar a ella i prendre la decisió de tornar al punt d'origen, de manera que aqueixa decisió es constitueix en una nova meta que, en ocasions, pot també resultar encoratjadora.

La segona manera de perdre's ocorre quan no ha estat fixat cap lloc on arribar. En aquest cas tots els camins estan mancats d'interès perquè no poden ser considerats com recursos per a cap cosa. Són com una caixa d'eines en mans de qui no té per a què emprar-les. Hi ha vegades que no existeixen els camins i només hi ha el territori en brut. L'existència dels camins suposa que algú els va construir per anar a algun lloc i que més tard, tal vegada, algú els ha recorregut. Hi ha territoris sense camins perquè tampoc no existeixen els llocs als que adreçar-se. Els deserts inabastables s'assemblen a açò. En aquestes circumstàncies algú que es perd està radicalment perdut. Res no pot resoldre la seua situació, perquè sense meta no pot establir-se el sentit i tot esdevé en un vagarejar constant.

Pot diferenciar-se, per altra banda, entre el sentit de la vida en l'àmbit personal i el sentit de la vida entesa aquesta com un procés global del que formen part els individus, al menys de forma provisional. Sovint, quan les persones busquen sentit individual i no el troben tornen la mirada cap al sentit de la vida entesa com un procés global i es generen, així, idees i conceptes que pretenen explicar el per a què de l'esdevenir del mon. Aquestes idees i conceptes poden

tenir, sense dubtes, una gran capacitat per al consol i generar durant un temps (de vegades durant tot el temps) la percepció de control i la sensació de sentit. Es tracta d'allò que diuen: tenir la vida encarada. Per a nosaltres resulta gairebé evident que si la vida entesa com un procés global tingués alguna mena de sentit, i potser que així siga, aquest sentit hauria de trobar-se fora de l'abast i de les possibilitats del coneixement humà.

Què fer enfront la manca de sentit o, al menys de sentit conegut? Si és veritat, com sembla, que el sentit resulta poc menys que imprescindible per a la vida de molta gent, pot ser resultarà convenient, o útil, inventar-lo, si és que no es pot trobar amb la facilitat suficient. Així, de la mateixa manera que una persona privada de la relació amb altres persones durant molt de temps pot inventar personatges amb als quals dialoga de forma realista, també la persona que no troba sentit pot construir-ne un que li permeta abastir de direccionalitat el seu món, el seu pensament, la seua emocionalitat i la seua conducta.

Sabem que es pot viure sense conèixer el sentit de la vida però, en qualsevol cas, els gossos corren millor quan persegueixen una llebre, o més que siga una pilota, que quan simplement corren i vagaregen sense sentit. I açò àdhuc que aconseguen realitzar l'exercici físic que els seus músculs necessiten per tal de mantenir-se en forma.

Ha estat dit, i repetit sovint, que la cerca del sentit de la vida constitueix una preocupació de les societats opulentes, és a dir, de rics, benestants i gent ociosa. A aquells que han de sobreviure en la quotidianitat no els cal el sentit, perquè potser no disposen de temps suficient per qüestionar-se'l i ocupar-se'n de buscar-lo. La idea del sentit de la vida és una cosa que apareix només quan algú demana per ella. Ningú no sembla qüestionar una cosa com aqueixa si té una millor ocupació, més agradable o més urgent.

Les religions han estat, tradicionalment, fàbriques de producció abundant de sentit. Es cert que es tracta d'un sentit dissenyat per tal d'aconseguir, alhora, altres objectius del tipus del control social i semblants. Però ningú no podrà negar l'eficàcia de les religions en tant que generadores de sentit. Un dels problemes potser siga la seua tendència a considerar que elles mateixes tenen una mena d'exclusivitat i monopoli, de tal forma que no solen admetre altres fonts que sentit amb les que podrien competir. De fet, per tal de defensar aqueixa exclusivitat son capaces d'emprar la força. Ja és sabut que quan algú és el posseïdor de la veritat, quina altra cosa pot importar? Les religions han sofisticat de tal manera la seua capacitat de producció de sentit i de control social que, per tal de protegir aqueixa capacitat, s'han dotat a elles mateixes de mecanismes i condicions ben subtils i eficacíssimes. Així, la invenció de coses tals com el pecat, la culpa, o la consciència, entesa com un sentinella interioritzat per les persones que les vigilen en tot, constitueixen exemples

clarividents, aplegant a considerar totes les possibilitats imaginables. D'aquesta manera es pot pecar per allò que es pensa (pensament) pel que es diu (paraula) pel que es fa (obra) i fins i tot pel que no es pensa ni es diu ni es fa (omissió).

L'èxit històric de les religions potser cal buscar-lo en el fet que han plantejat la cerca del sentit en la transcendència i això ha estat una magnífica idea perquè obté les seues referències amb coses que es troben més enllà de l'abast de la experiència humana. En realitat, és força convenient a més de gairebé inevitable, buscar el sentit en allò transcendent perquè del contrari, la realitat s'acabaria imposant i l'autoengany del sentit inventat, dissenyat i pacientment construït, perdria consistència i eficàcia.

No tot sentit transcendent pertany a l'àmbit i al domini de les religions. A més de déus i assimilats, també es pot construir sentit a partir d'idees com ara la humanitat, la família, el poble, el progrés, la llibertat, la pàtria, etc. La tècnica és senzilla, es tracta de buscar un destí desitjable i atractiu, capaç d'exaltar i encoratjar, és a dir, de mobilitzar persones i col·lectius.

La idea de transcendència és tant potent que molts suïcides tenen la convicció que després de morts podran observar el que continua ocorrent al món dels vius. Imaginen les reaccions dels altres i obtenen així una certa sensació de control. D'aquesta manera el suïcida incorpora alguna mena de sentit. La diferència, si observem atentament, no és tant gran respecte d'aquells que no es suïciden ni han pensat a fer-ho, l'esquema de construcció de sentit és ben semblant.

Més a prop d'allò immanent, i en conseqüència allunyant-nos de la transcendència, podem observar com, en gran mesura, l'èxit de la societat que anomenem de consum consisteix en que els objectes i els serveis que són adquirits es converteixen i són considerats en tant que metes dotades de valor per elles mateixes, encara que sovint siguin només provisionals i efímeres. Tot i això, els objectes i els serveis són capaços de proporcionar sentit a les persones, encara que, és clar, volàtil i fugaç. Aconseguir un objecte o servei per consumir-lo proporciona intencionalitat a les accions, és a dir, les dota de propòsit i sentit, al menys fins al moment en que, per fi, es pren possessió de la cosa o es fa ús del servei. Més tard, una vegada assolida la meta, potser aquesta deixarà de ser considerada rellevant. Més valuós que l'objecte era, en realitat, la sensació de sentit que generava el desig d'aconseguir-lo. Aquest és el procés bàsic a través del qual el consum pot esdevenir compulsiu.

Es pot escapar de la cerca compulsiva de sentit, encara que formem part d'una societat opulenta i, al menys parcialment, ociosa? Es tracta d'una pregunta clau i convindrà per tant que estimulem la nostra intuïció al respecte, tot entenent

que precisament la intuïció és capaç de contribuir d'una manera decisiva al coneixement.

Es pot fer constància que generalment som inconscients del nostre cos. Només ens en adonem de la seua existència quan alguna cosa funciona malament (cansament, dolor, pressió, etc.) quan ens proporciona plaer, o quan en moments concrets decidim concentrar en el cos la nostra atenció i obtenir un nivell de consciència buscat. La resta del temps el cos serveix als nostres propòsits i ho fa de manera generalment adequada i eficaç: la mà agafa les coses, els peus xafen, els ulls miren, i així successivament. Si fórem excessivament conscients del cos no podríem caminar amb naturalitat i ens resultaria difícil escriure o llegir. L'excés d'observació y de consciència del propi cos modifica la percepció que tenim d'ell i constitueix un dels mecanismes de manteniment de la hipocondria.

Amb el pensament ocorre un fenomen semblant. Utilitzem el pensament per tal de plantejar i resoldre problemes, per a projectar, per a avaluar situacions, per a generar solucions més o menys inèdites, per comprendre, etc. Només en comptades ocasions el pensament se'n ocupa de sí mateix. Cal fer-ho, però si el temps que dediquem a l'anàlisi del funcionament del pensament mateix és excessiu, aleshores deixa d'acomplir la seua funció. Deixa de ser útil per tal d'ocupar-se'n de qüestions alienes i es torna sobre si. Tothom en algun moment de la vida ha experimentat la estressant experiència del pensament que deixa de servir en tant que eina i es fa autònom, genera continguts que hom no ha decidit, tot impedit que la persona allunye el focus d'atenció de determinats temes i, poc a poc, es va construint l'edifici d'allò que pot ser considerat com obsessiu. En realitat el que resulta més irritant de l'obsessió és precisament això, que el pensament deixa de ser una eina que podem emprar per a un objectiu nostre i esdevé en un ens que no ens permet decidir respecte als continguts dels que volem ocupar-nos-en i, pel contrari, ens els imposa.

Ens cal la consciència del cos i del pensament, però durant un temps limitat. De vegades la consciència haurà de ser intensa, però de preferència, breu. L'ampliació dels temps d'observació dificulta que el cos i el pensament esdevinguen ferramentes eficaces per a la vida.

Tal vegada la cerca del sentit de la vida podrà prendre el patró profilàctic del cos i del pensament. No coneixem, certament, si la vida té o no té algun sentit transcendent però si que sabem com acaba, i la mort constitueix, al menys, una de les fites més rellevants del seu transcórrer. En aquest sentit, la pregunta recurrent i obsessiva pel sentit és verament capaç d'impedir que la vida es visca plenament, en totes i cadascuna de les seues dimensions desitjables, amb les experiències que configuraran la biografia, i amb la consciència plena de cada moment.

La cerca del sentit de la vida implica la pretensió de que aquest es troba més enllà de la vida mateix (al menys de la que coneixem per experiència) i que per tant la transcendeix. Inevitablement si hi ha sentit, i és conegut, esdevé en objectiu de la vida i ja és sabut que els objectius, encara que resulten de força utilitat, en moltes ocasions també suposen riscos importants. I entre els riscos no és el menor que, per la insistència a concentrar la nostra atenció i els nostres recursos intensament en la meta, aquesta acaba essent la única cosa que arribem a percebre i ens oblidem de mirar el paisatge que es dibuixa a la vora del camí. Pot ocórrer així que passem per la vida com qui passa per un túnel, directes a l'objectiu, però ignorants del món del qual també el túnel és part.